

УДК 613.71:371.72

THE STRUCTURE OF VALUE ORIENTATION OF THE PERSONALITY OF HIGHER EDUCATION STUDENTS WHILE STUDYING PHYSICAL EDUCATION

СТРУКТУРА ЦІННІСНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Holovchenko O.I. / Головченко О.І.

Phd in Physical Education and Sport, as.prof. / к.н.ф.в.с. доц.

ORCID: 0000-0003-0646-4319

*Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка,**Суми, Роменська 87, 40002**Sumy state pedagogical university named after A. S. Makarenko,**Sumy, Romenska 87, 40002*

Анотація. З метою визначити структуру ціннісної орієнтації особистості здобувачів вищої освіти під час вивчення фізичного виховання проведено дослідження за адаптованою методикою М. Рокіча. Структуру ціннісних орієнтацій здобувачів вищої освіти склали термінальні: здоров'я (70%), мир в усьому світі (61,12%), краса природи (56,25%) та інструментальні цінності: чесність (55%), відповідальність (47,5%) і життєрадісність (47,5%) та сміливість (42,5%). Дана структура є збалансованою системою, де морально-етичні та соціально-адаптивні якості є головними засобами для досягнення особистої та суспільної безпеки, здоров'я та гармонійних стосунків. Оптимізація викладання навчальної дисципліни «Фізичне виховання» для здобувачів вищої освіти полягає у формуванні навичок здорового способу життя, навчання засобам контролю агресії та створення командного середовища.

Ключові слова .ціннісні орієнтації, фізичне виховання, здобувачі вищої освіти.

Вступ.

Мотивація до рухової активності – особливий стан особистості, спрямоване досягнення оптимального рівня фізичної підготовленості та працездатності. У нових обставинах сформуванню здорової, гармонійно розвиненої особистості – головна мета дисципліни «Фізичне виховання» під час дистанційного навчання в умовах війни. Підкріпленням мотивів є потреби різної ієрархії: фізіологічні, у безпеці, у любові і прихильності, в повазі, в саморегуляції індивідуального розвитку [1]. Тому, вивчення структури ціннісної орієнтації здобувачів вищої освіти, як основу потреб і мотивації до занять фізичною культурою, становить науковий інтерес і підґрунтя до оптимізації процесу вивчення «Фізичного виховання» [2].

Теорія цінностей, що розрізняє термінальні та інструментальні моделі, була започаткована Rokeach M. Згідно з його визначенням, цінність – це стале переконання про те, що певна мета (*стан існування*) або конкретний спосіб поведінки (*спосіб існування*) переважає інші. Rokeach M. сформулював низку ключових положень щодо цінностей: їх загальна кількість є порівняно невеликою; вони універсальні для всіх людей, хоча й відрізняються за інтенсивністю; вони формують ієрархічні системи; їхні корені лежать у культурних, суспільних та особистісних джерелах; їхній вплив є всеосяжним у соціальних феноменах. Rokeach M. запропонував класифікацію цінностей на термінальні та інструментальні цінності. Термінальні цінності (цілі) стосуються кінцевих цілей індивідуального буття (наприклад, мудрість, свобода), які бажані як з особистої, так і з суспільної точки зору. Це бажаний кінцевий стан, до якого людина прагне протягом життя, і який може варіюватися між різними культурними групами. Інструментальні цінності (засоби) стосуються переважних способів дій (наприклад, амбітність, відповідальність), які є кращими для досягнення термінальних цілей. Вони виступають як засоби поведінки, що вважаються прийнятними в будь-якій ситуації [3, 4].

Дослідження ціннісних орієнтацій з урахуванням занять фізичної культури і спортом досліджувались у підлітків 14-15 років. В результаті проведеного дослідження у підлітків пріоритетними цінностями встановлено здоров'я, сила волі, сміливість, життєрадісність, працьовитість, відповідальність, вихованість [5]. Результати опитування науковців Яковенко О., Завальнюк В., Семененко В., Яременко О. свідчать, що студенти надають пріоритет таким якостям, як чуйність, культура, кмітливість, працездатність, сміливість, працьовитість, відкритість, чесність, самоконтроль, сильна воля, раціональність та відповідальність [2]. Tkachuk L.V. і Ostopolets I.Y. відзначають, що війна в Україні, яку розв'язала російська федерація внесла свої корективи і у цінніносміслову сферу сучасного студентства, що спонукало молодь розставити пріоритети на такі важливі цінності як сімейні та національні, зокрема – мир, віра, свобода, гідність, єдність [6]. Важливість оптимізації

робочих програм навчальних дисциплін в умовах здобуття вищої освіти з метою орієнтації на формування ціннісних орієнтацій підтверджується науковими дослідженнями Султанової Л. та Murzina O.A., Makeyeva L.V., Raznatovska O.M., Pototska O.I., Hvinivetska N.V., Vovchenko M.B., Shcherbakov M.S. [4, 7].

Актуальність проведення дослідження підтверджується Національною стратегією розвитку державної молодіжної політики до 2030 року (Указ Президента України від 12 березня 2021 р. №94), серед пріоритетів стратегії є формування у молоді громадянських компетентностей, що нерозривно пов'язано з ціннісним вихованням молоді.

Основний текст.

Мета дослідження – визначити структуру ціннісної орієнтації особистості здобувачів вищої освіти під час вивчення фізичного виховання.

Для вивчення структури цінностей використовувався адаптований варіант методики, розроблений М. Рокічем (2003). Методика слугує дослідженню термінальних (цінності-цілі) та інструментальних (цінності-засоби) цінностей особистості. Респонденту пропонувалось проранжувати два списки цінностей за значенням. Якісний аналіз результатів дозволяв оцінити ідеали, ієрархію життєвих цілей, цінностей, які учень розглядає як норми поведінки. Кожну цінність оцінено за рівнями. У разі вибору респондента цінності від 1 до 3 балів, визначено як високий рівень. Від 4 до 6 балів цінність обрано за середнім рівнем. Від 7 до 9 балів – низький рівень вибору цінності. Структуру визначено за питомою вагою високого рівня. У якості опитувальника використано хмарне середовище Google.forms, яке включало поінформовану згоду респондента. Дослідження проведено в рамках вивчення навчальної дисципліни «Фізичне виховання».

У дослідженні взяли участь 80 здобувачів вищої освіти 18 -25 років м. Суми. Отримані дані підлягали математичній та статистичній обробці за допомогою прикладної програми «Statistica 8.0».

Аналіз структури термінальних ціннісних орієнтацій молоді свідчить про домінування цілі – здоров'я (70% – високий рівень). На другому місці

встановлена цінність – мир в усьому світі (61,12%) і на третьому – краса природи (56,25%). Отримані результати відображають фундаментальні прагнення молоді на безпечне, гармонійне та стійке майбутнє, зважаючи на умови глобальних викликів та криз, оскільки здоров'я відображає особисту стійкість, мир – соціальну стійкість і краса природи – екологічну стійкість. Ця тріада цінностей-цілей є першим і головним рівнем у структурі ціннісної орієнтації молоді.

Четверте місце у структурі термінальних цінностей посідає любов (52,5%), п'яте місце – впевненість у собі (41,25%) та шосте місце – наявність вірних і хороших друзів (32,5%). Визначена тріада знаходиться на другому рівні цінностей-цілей і характеризує орієнтацію молоді на міжособистісні стосунки, психологічний комфорт та самореалізацію.

Третій рівень визначають цінності: свобода вчинків (28,75%), отримання задоволення (28,75%) та інтерес до знань (23,75%), що характеризують цінність гедонізму, особистої автономії та пізнання, які поступаються місцем безпеці, стосункам та здоров'ю.

Перший рівень структури інструментальних цінностей (цілей – засобів) посідають чесність (55%), відповідальність (47,5%) і життєрадісність (47,5%) та сміливість (42,5%). Встановлена першість свідчить про формування у молоді прагматичного гуманізму – цінування моральних якостей (чесність і відповідальність), не лише як етичних норм, а як ефективних інструментів для досягнення особистісного успіху та соціальної інтеграції, доповнюючи їх психологічною гнучкістю (життєрадісність) та сміливістю.

Молодь визнає, що для досягнення миру, здоров'я та добробуту (якщо вони були термінальними цінностями-лідерами) необхідно мати як морально-етичну основу (чесність, відповідальність), так і внутрішній ресурс для боротьби з труднощами (життєрадісність, сміливість).

Другий рівень у структурі сформували вихованість (40%), працьовитість (37,5%), що свідчить про орієнтацію молоді на соціальну адаптацію та успішність у діяльності.

Третій рівень структури інструментальних цінностей становили сила волі

(28,75%) і акуратність (28,75%) та старанність (26,25%), що визначає допоміжні інструменти, що забезпечують дисципліну та самоконтроль для реалізації більш високих пріоритетів (відповідальності, чесності, працьовитості).

Наведений аналіз ціннісної орієнтації молоді свідчить, що ціннісна орієнтація молоді є збалансованою системою, де морально-етичні та соціально-адаптивні якості є головними засобами для досягнення особистої та суспільної безпеки, здоров'я та гармонійних стосунків. Ця структура відображає покоління, яке не ігнорує мораль (висока чесність, відповідальність), але залишається реалістичним і цілеспрямованим, використовуючи самоконтроль та позитивний погляд для навігації у складному світі.

Отримані результати свідчать, що саме фізичне виховання у контексті формування ціннісної орієнтації здобувачів вищої освіти виступає як практичний інструмент для тренування інструментальних цінностей, які у свою чергу дозволяють молоді успішно досягати своїх термінальних цілей (здоров'я, мир, успіх).

Висновки.

Структуру ціннісних орієнтацій здобувачів вищої освіти склали термінальні: здоров'я (70%), мир в усьому світі (61,12%), краса природи (56,25%) та інструментальні цінності: чесність (55%), відповідальність (47,5%) і життєрадісність (47,5%) та сміливість (42,5%). Дана структура є збалансованою системою, де морально-етичні та соціально-адаптивні якості є головними засобами для досягнення особистої та суспільної безпеки, здоров'я та гармонійних стосунків.

Оптимізація викладання навчальної дисципліни «Фізичне виховання» для здобувачів вищої освіти полягає у формуванні навичок здорового способу життя, навчання засобам контролю агресії та створення командного середовища.

Література:

1. Родигіна В.П. Мотивація студентів до занять з фізичного виховання в умовах дистанційної форми навчання. Інформаційні технології: наука, техніка,

технологія, освіта, здоров'я. Information technologies: science, engineering, technology, education, health: тези доп. 30-ї Міжнар. наук.-практ. конф. MicroCAD-2022, 19-21 жовтня 2022 р. / ред. Є. І. Сокол ; уклад. Г. В. Лісачук. Харків : НТУ "ХПІ". 2022. С. 764-765. <https://repository.kpi.kharkov.ua/handle/KhPI-Press/64379>

2. Яковенко, О., Завальнюк, В., Семененко, В., & Яременко, О. (2024). Ціннісні орієнтації студентів в процесі занять фізичним вихованням. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15*, (11(184)), 231-235. [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.11\(184\).47](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.11(184).47)

3. Rokeach, M. The nature of human values. New York, NY: Free Press. 1973. 438 p.

4. Султанова Л. Ціннісні орієнтації майбутнього викладача закладу вищої освіти. *Гірська школа Українських Карпат*. 2020. № 22. С. 150-155. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gasuk_2020_22_31

5. Головченко О. І., Кудренко А. І. Вплив розвитку фізичних здібностей на формування ціннісно-мотиваційних установок підлітків. Педагогічні науки: зб. наук. праць. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка. 2007. Ч. 3. С. 92–97.

6. Tkachuk L.V., Ostopolets I.Y. Особливості ціннісних життєвих орієнтацій сучасної студентської молоді. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія Психологічні науки*. 2023. С. 34-40. [https://doi.org/10.31558/2786-8745.2023.1\(2\).5](https://doi.org/10.31558/2786-8745.2023.1(2).5)

7. Murzina OA, Makeyeva LV, Raznatovska OM, Pototska OI, Hvinivetska NV, Vovchenko MB, Shcherbakov MS. Research of professional value orientations formation of future doctors. *Morphologia*. 2021.15(3). P. 207-12. <https://doi.org/10.26641/1997-9665.2021.207-212>

Abstract. In order to determine the structure of the value orientation of the personality of higher education students while studying physical education, a study was conducted using the adapted methodology of M. Rokich. The structure of value orientations of higher education applicants consisted of terminal values: health (70%), world peace (61.12%), beauty of nature (56.25%) and instrumental values: honesty (55%), responsibility (47.5%), cheerfulness (47.5%), and courage

(42.5%). This structure is a balanced system where moral, ethical, and socially adaptive qualities are the main means for achieving personal and social security, health, and harmonious relationships. Optimization of teaching the academic discipline "Physical Education" for higher education students consists in forming healthy lifestyle skills, teaching methods of controlling aggression, and creating a team environment.

Key words: value orientations, physical education, higher education students.

Стаття відправлена: 17.10.2025 р.

© Головченко О.І.